

Dr. Fra Julijan Jelenić, Problem dolaska franjevaca u Bosnu i osnutka bosanske Vikarije (Preštampano iz „Nove Revije“, 1926, br. 3—4, Makarska-Split)

Prigodom sedamstogodišnjice smrti sv. Franje, naši franjevci izdadoše više publikacija, ali sadržaja historijskoga malo i bez važnosti, te ostadosmo pri staromu, da nemamo knjige, koja bi nam omogućila pravi kritični pogled početka i razvoja franjevaca kod nas, a što je začudno, obzirom na ljude s kojima raspolažu naše razne franjevačke provincije, kao i arhivalija, koja su u većini slučajeva pristupačna samo njima.

¹⁹⁾ Mažuranić, Prinosi, p. 1163. U Splitu pišu drugi dokumenti a. 1368, 1373 priminzerio, Smičiklas XIV, 499., 170.

²⁰⁾ Privatno saopćenje.

²¹⁾ Jireček, o. c., I., 91.

²²⁾ A k. Rj., VI, p. 777.

²³⁾ A k. Rj., VI, p. 896.

²⁴⁾ ZfrPh, XLL., p. 151, br. 18.

²⁵⁾ Upozorujem n. pr. na *ld* mjesto *ll* u *di* metaldi P. Skok (p. 75), mitaldo (p. 83) kao i *špioda* < *spilla*, ZfrPh., XXXVI, p. 655. br. 27.

Ovom je prigodom napisao i dr. Jelenić raspravu s prije spomenutim naslovom, na koji, uza svu spremu g. pisca, nije odgovoreno. U I. dijelu „Važnost problema“ str. 5 i 6, prikazavši u kratko rad i zasluge franjevaca u Bosni, obećaje, da pošto dva postavljena problema „još nisu svestrano i temeljito osvijetljena“, to će on „s rezultatima svoga istraživanja istupiti pred javnost“. U II. „Trostruka tvrdnja“, svrstava sve dosadašnje pisce u tri kategorije, str. 7—16, i iste „prikazao, barem većim dijelom, riječima samih pisaca“ (str. 16.). U III. „Kritika trostruke tvrdnje“, str. 16—25, drugu i treću tvrdnju potpuno zabacuje, a s prvom se djelomično slaže. U IV. „Konačna osuda“ daje obećani rezultat, str. 25—27.

Po postavljenom naslovu i obećanju u I. dijelu, očekivasmo, da će oba problema biti „svestrano i temeljito osvijetljena“, t. j. „kada su se prvi franjevci doselili u Bosnu“ makar i neorganizirani i „u koje je naime vrijeme osnovana nekadanja vikarija“ ili formalno uređenje tog reda u Bosni, ali obećano i očekivano u raspravi ne nadosmo.

Prije svega pisac ne uzimlje u pretres pojedini problem zasebno, kako to raznolikost stvarna i vremenska iziskuje, nego oba skupa, što je na uštrb preglednosti, jasnoći i rješenju same stvari. Glavni mu je oslon dokazni materijal, tvrdnje raznolikih i vremensko poznih anala, kronika te pisaca (XVI. i XVII. st.), koji imaju toliku vrijednost i vjerodostojnost, u koliko se njihovi navodi slažu s dokumentima prvoga reda, jer inače u napasti smo, da g. piscu spočitnemo njegove vlastite riječi, da „dvojbene stvari osvijetljivati dvojbama, isto je, što i mračnu dvoranu rasvijetljivati pomoću mraka“ (str. 22.); a k tomu i sa pojedinostima koje su nepotrebni balast — na pr. životopis franjevca o. L. Waddinga iz XVII. st., koji pisac nema nikakve odlučujuće važnosti u rješenju problema (str. 18—20). Svi navodi citiranih pisaca u glavnomu govore o drugom problemu, kojemu je i naš auktor posvetio glavnu pažnju, dok prvi problem pušta postrance, dotaknuvši se istoga nuzgredno, amo il tamo, te taj problem dolaska franjevaca nije ničim novim osvijetljen, pače pisac nije iskoristio kritički ni ono, što nam je iz dokumenata poznato. Ista je stvar i s drugim problemom. Začudno je, da se g. piscu a historiku „nije bilo lako oprostiti“ sa drugom tvrdnjom, t. j. onom Waddinga i Huebera, da je vikarija osnovana god. 1260 (str. 12, 18), kad su već od stoljeća poznata pisma papa Nikole IV. i Bonifacija VIII., i pristati uz one prve tvrdnje, po kojima je ista osnovana između 1339—1342, i to tako, da je general reda fra Gerardo Odonis održavši kapitul reda u Asizu, pošao preko Bosne u Ugarsku i osnovao vikariju, ali jedni (chronica siue origo F. M. de Ob. Bosne et Hungarie i drugi pisci) drže da je taj kapitul bio 1339, dok drugi, većina, da je 1340. Pisac u ovo pitanje unaša svijetlo samo u toliko, što se po novonadenom kodeksu avinjon-skomu sad stalno zna, da je kapitul bio držan na Duhove 1340. (str. 24—25), te pristaje, bar koliko možemo iz konteksta amo tamo da uhvatimo, pošto auktor izbjegava da obrazloži i navede svoje pozitivno mišljenje, uz one „koji su umovali, da je fra Gerardo mogao ponajprije pohoditi god. 1339. Ugarsku i Bosnu, zatim održati u Asizu god. 1340. opći kapitul te istom poslije kapitula slati braću u Bosnu“ (str. 24), pošto na str. 27 kaže: Istom dakle onda, kada su general fra Gerardo, ugarski kralj Karlo i bosanski ban Stjepan ta pisma t. j. pape Benedikta XII. iz Avi-

njona 28/2 1340 „primili i kada je Gerardo na općoj skupštini u Asizu izmijenio misli sa svojim vijećnicima i s raznim redodržavnicima, na malenome su se stadu u Bosni mogli početi pojavljivati oni isti učinci, što ih je Duh Sveti proizveo, kada se pedeseti dan poslije Hristova uskrsnuća spustio nad apostole. Da završimo! Franjevci u Bosni stalno djeluju već tamo od god. 1291. God. 1340. u Bosni se osniva i franjevačka vikarija“, (str. 27). Nu s pravom možemo ovdje da prigovorimo g. piscu, da nije kritično pisanje povijesti, apodiktički ustvrditi, da je vikarija osnovana 1340, a ničim ne potkrijepiti. Za nas god. 1340 mogla bi biti terminus ante quem non, ali nikako post quem non, što se i slaže sa citiranim analima i kronikama, te pisac nije dao nikakav novi il još ne izneseni rezultat, kao i „da ta pitanja još nijesu svestrano i temeljito osvijetljena“.

Obazret ćemo se i na neke pojedinosti. Pisac ne samo da izbjegava govor o franjevačkoj provinciji „Sclavonia“, s kojom je i spojen dolazak franjevaca u Bosnu, nego kad je prisiljen da istu spomene, samovoljno je prekrštava u „dalmatinska“ (up. str. 21 i 25), koji ćete naziv u citiranim dokumentima zalud tražiti. Auktor je po zvanju historik i ne ču da mu osvijetljujem, koji se teritorij baš u XIII. i XIV. stoljeću krije pod nazivom Slavonija, nego mu napominjem, da usporedi teritorijalni djelokrug franjevaca inkvizitora provincije „Sclavonia“, označen u buli pape Bonifacija VIII od 29/4 1296, s riječima Jireček-Radonića, Istorija Srba I. str. 81—2, što se „od XIII. pa do u XV. vek“ pod imenom Sclavonia podrazumijeva, i naći će da se potpuno podudara. Na str. 25 stoji: „Značajno je, da i Nikola IV. i Bonifacije VIII. zahtijevaju, da dva dalmatinska franjevca vode tu inkviziciju stalno i da se prema tome, kada se koji od njih opozove ili umre, zamijeni drugim, koji će imati iste povlastice kao i predhodnik mu“ (str. 25). Nama je nejasno, što je ovdje g. piscu „značajno“? Možda, jer su franjevci u službi inkvizicije? Ali je piscu takva njihova služba poznata i u drugim krajevima. Ili ako umre il se smijeni jedan, da se zamijeni drugim? Al to nije ništa osobita nego stvar vrlo obična. Ostaje još jedno pitanje, koje se po načinu i tendenci pisanja silom nameće, da je „značajno“ to, što tu nepopularnu inkviziciju vode „dva dalmatinska franjevca“ „stalno“, i tako je obraz bosanskih franjevaca od inkvizicije čist. Nu već rekosmo, da spomenuti dokumenti ne znaju za „dalmatinske franjevce“, nego za ono „Sclavoniae“, prema kojoj je onđasnja vrlo malena Dalmacija u istom odnošaju kao i Bosna, Hrvatska, Istra i Albanija. Ta i sam auktor kaže, da „su ovisili o slovinskoj redodržavi“ makar neposredno nadodao i ograničio područje iste, da „se prostirala po obalama i po otocima Jadranskoga Mora“, koje posljednje riječi, ako je pisac svijesno napisao, tad smo prisiljeni zaključiti, da mu je mnogo toga nejasno. Naravno ono „značajno“ nužna je posljedica stereotipnih i banalnih ditiramba uvoda, a kad bi se kazala istina o provinciji Slavoniji, Bosna bi prestala da bude „matica gotovo svih redodržava tamo od Jadranskoga Mora pa do Karpata, i od sjeverne Albanije pa do jugozapadnih alpskih obronaka“ (str. 6) i bio u protuslovlju s onim na str. 26: „No svi franjevci, koji su djelovali prije Gerardova dolaska“, dakle koji „su ovisili o „slovinskoj redodržavi“, „bili su »maleno stado«, «gorušično zrno», tek posijano; «kvas», koji je imao da jednom uzvišći i napuni sve pokrajine tamo od južnozapadnoga područja Alpa pa sve

do Jadranskoga Mora — da, do Napulja“. Ovakve kontradikcije su neizbježive, kad se pišući historiju ima unapred postavljena tendenca.

Napisah ove retke u hator istine a i rada samog g. pisca, pošto on sad sprema IV. sv. crkvene povijesti, u kojoj mora da kritički obradi, bar po poznatom materijalu, početak franjevačkoga reda kod nas uopće, kao i pitanje s tom okolnošću usko skopčano, koju su oni ulogu imali u provadanju inkvizicije u našim stranama, koja okolnost poradi „stereotipnih ditiramba“ mogla bi u očima „ovoga svijeta“ biti i nepopularna, ali rad uzvišenoga poziva reda i na uhar istini, ipak časna.

M. Barada.